

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

LĒMUMS PAR TIESVEDĪBAS IZBEIGŠANU lietā Nr. 2010-68-01

Rīgā

2011. gada 29. martā

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: rīcības sēdes priekšsēdētājs Gunārs Kūtris, tiesneši Kaspars Balodis, Aija Branta, Kristīne Krūma, Vineta Muižniece un Viktors Skudra,

rīcības sēdē izskatījusi lietas Nr. 2010-68-01 „Par Saeimas vēlēšanu likuma 6. panta pirmās daļas, ciktāl tā attiecas uz tiesnesi, kurš ir pieteikts par deputāta kandidātu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam” materiālus,

konstatēja:

1. Pēc Administratīvās apgabaltiesas (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) pieteikuma Satversmes tiesā 2010. gada 29. oktobrī tika ierosināta lieta Nr. 2010-68-01 „Par Saeimas vēlēšanu likuma 6. panta pirmās daļas, ciktāl tā attiecas uz tiesnesi, kurš ir pieteikts par deputāta kandidātu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam”.

Saeimas vēlēšanu likuma 6. panta pirmā daļa noteica: ja par deputāta kandidātu ir pieteikts Valsts prezidents, valsts kontrolieris, Valsts kontroles padomes loceklis, ārkārtējais un pilnvarotais vēstnieks, tiesnesis, prokurors, policijas darbinieks vai profesionālā dienesta karavīrs, viņiem pēc deputātu kandidātu saraksta reģistrēšanas ir jāatstāj ieņemamais amats (dienests) un

viena mēneša laikā jāiesniedz šo faktu apstiprinoši dokumenti Centrālajai vēlēšanu komisijai. Pieteikuma iesniedzēja minētās normas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1. pantam apstrīd tiktāl, ciktāl tā attiecas uz tiesnesi, kurš ir pieteikts par deputāta kandidātu (turpmāk – apstrīdētā norma).

2. Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka vēlēšanu tiesību jautājumus regulē Satversme un vairāki Latvijai saistoši starptautiskie tiesību akti. No tiem esot secināms, ka piedalīšanās parlamenta vēlēšanās ir viena no svarīgākajām un nozīmīgākajām pilsoņu politiskās gribas izpausmēm. Vēlēšanu tiesības tiekot atzītas par svarīgākajām politiskajām tiesībām demokrātiskā sabiedrībā.

Atsaucoties uz Satversmes tiesas nolēmumiem, pieteikumā secināts, ka vēlēšanu tiesībām esot pieļaujams noteikt tādus ierobežojumus, kuri saistīti ar personas vecumu, pilsonību un citiem apstākļiem. Proti, vēlēšanu tiesības neesot absolūtas, un atsevišķos gadījumos tās varot ierobežot. Valstīm esot liela izvēles brīvība šo tiesību īstenošanā, taču valsts noteiktajiem ierobežojumiem vajagot samērīgi sabalansēt personas un valsts intereses.

Apstrīdētā norma paredzot personas tiesību ierobežojumu, tā esot noteikta ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu, un tās leģitīmais mērķis esot nodrošināt tiesnešu neatkarību. Tomēr apstrīdētā norma indivīda tiesības ierobežojot vairāk, nekā sabiedrība iegūstot no šāda ierobežojuma pastāvēšanas. Proti, lai tiesnesi varētu pieteikt par Saeimas deputāta kandidātu, viņam esot obligāts pienākums atstāt savu amatu.

Tiesneša pieteikšana par deputāta kandidātu nenozīmējot viņa piederību attiecīgajai politiskajai organizācijai, jo esot saistīta tikai ar tiesneša atbalstu šīs organizācijas nostājai un mērķiem. Neviena persona pilsoniskā sabiedrībā neesot apolitiska un katram esot sava nostāja politiskajos jautājumos. Bez tam apstrīdētā norma nepamatoti ierobežojot tiesneša tiesības arī salīdzinājumā ar Eiropas Parlamenta vēlēšanu likumā un Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanu likumā noteikto kārtību izvirzīšanai par Eiropas Parlamenta vai

pašvaldības domes deputāta kandidātu. Attiecībā uz šīm vēlēšanām netiekot prasīts, lai par deputāta kandidātu pieteiktais tiesnesis atstātu savu amatu.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – **Saeima** – nepiekrīt Pieteikuma iesniedzējas viedoklim un uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 1. pantam.

Politiskā darbība esot cieši saistīta ar tiešu vai netiešu dalību politiskajās partijās vai to atbalstīšanu. Šāda saikne neesot savienojama ar tiesneša vai citu valsts dienesta amatu, jo radītu interešu konfliktu un neatbilstu izpratnei par demokrātisku valsti. Apstrīdētā norma visupirms esot nepieciešama, lai nodrošinātu tiesneša neatkarību un objektivitāti, kā arī tāpēc, lai vēlēšanas būtu godīgas. Tādējādi apstrīdētās normas leģitīmais mērķis esot demokrātiskas valsts iekārtas un citu personu tiesību aizsardzība.

Tiesneša piedalīšanās vēlēšanās viņa pilnvaru laikā nozīmējot saistību ar konkrētu politisko spēku, un šī saistība varot mazināt tiesu varas neatkarību, kā arī sabiedrības uzticību tiesu varai. Gadījumi, kad kandidātu saraksts, kurā iekļauts tiesnesis, iekļūtu Saeimā, taču par tiesnesi nodoto balsu skaits ierindotu viņu tuvu aiz Saeimā iekļuvušajiem deputātiem, jo īpaši varētu kaitēt tiesu varas neatkarībai. Proti, šādā gadījumā tiesnesis atrastos „starp likumdevēju un tiesu varu”.

4. Pieaicinātā persona – **Latvijas Republikas tiesībsargs** – norāda, ka Saeima 2011. gada 3. martā, pieņemot grozījumu Saeimas vēlēšanu likumā, ir atcēlusi apstrīdētajā normā noteiktos vēlēšanu tiesību ierobežojumus. Tādējādi, pēc tiesībsarga ieskata, tiesvedība lietā būtu izbeidzama, jo izskatāmās tiesiskās attiecības neļauj piešķirt nolēmumam atpakaļvērstu spēku.

5. Pieaicinātā persona – **biedrība „Vēlēšanu reformu biedrība”** – norāda, ka sabiedrības uzticība tiesu varai esot nozīmīga demokrātiskā un tiesiskā valstī. Ja tiesnesim, viņam neatstājot ieņemamo amatu, ļautu kļūt par

Saeimas deputāta kandidātu, sabiedrība šādu situāciju varētu uztvert kā tiesu varas neatkarības apdraudējumu, un tas mazinātu uzticēšanos tiesu varai.

Nevarot uzskatīt, ka deputātu kandidāti ir politiski neitrāli, pat ja viņi tikai kandidē no attiecīgās partijas saraksta, nebūdami tās biedri. Priekšvēlēšanu laikā deputātu kandidātiem esot jāspēj pārliecināt vēlētāju, ka viņi atbalsta konkrētas politiskās partijas vai vēlēšanu apvienības politisko programmu. Šī pārliecināšana esot saistīta ar savu politisko uzskatu paušanu, un neesot iespējams konstatēt, vai tiesnesis, kas pieteikts par deputāta kandidātu, savos spriedumos spēs atturēties no politisko uzskatu paušanas.

Apstrīdētā norma Latvijā esot pieņemama un samērīga. Citu līdzekļu izmantošana pilnībā nenodrošināšot tiesneša neatkarību.

6. Centrālā vēlēšanu komisija (turpmāk – CVK) informē Satversmes tiesu, ka kopš 1998. gada neviens administratīvās tiesas tiesnesis, vispārējās jurisdikcijas tiesas tiesnesis vai zemesgrāmatu nodaļas tiesnesis, ņemot vērā apstrīdētajā normā noteikto prasību par amata atstāšanu, neesot kandidējis Saeimas vēlēšanās. Divos gadījumos – 7. un 10. Saeimas vēlēšanās – par deputāta kandidāti tikusi pieteikta tiesnese Sandra Briķe, kura vēlāk neesot izpildījusi apstrīdētajā normā noteikto prasību. Līdz ar to abos gadījumos CVK viņu no saraksta svītrojusi.

Kopš 1998. gada neviens tiesnesis neesot kandidējis pilsētas domes, novada domes un pagasta padomes vai Eiropas Parlamenta vēlēšanās.

Satversmes tiesa **s e c i n ā j a:**

7. Saeima 2011. gada 3. martā pieņēma likumu „Grozījums Saeimas vēlēšanu likumā”, aizstājot 6. panta pirmās daļas vārdu „tiesnesis” ar vārdiem „Satversmes tiesas tiesnesis”. Līdz ar to pēc minētā grozījuma spēkā stāšanās Saeimas vēlēšanu likuma 6. panta pirmā daļa nosaka: „Ja par deputāta kandidātu ir pieteikts Valsts prezidents, valsts kontrolieris, Valsts kontroles

padomes loceklis, ārkārtējais un pilnvarotais vēstnieks, Satversmes tiesas tiesnesis, prokurors, policijas darbinieks vai profesionālā dienesta karavīrs, viņiem pēc deputātu kandidātu saraksta (turpmāk – kandidātu saraksts) reģistrēšanas ir jāatstāj ieņemamais amats (dienests) un viena mēneša laikā jāiesniedz šo faktu apstiprinoši dokumenti Centrālajai vēlēšanu komisijai.”

Bez tam Saeimas vēlēšanu likuma 6. pants tika papildināts ar ceturto daļu, kas paredz: „Tiesnesi, kas nav Satversmes tiesas tiesnesis, var pieteikt par Saeimas deputāta kandidātu, taču ievēlēšanas gadījumā viņš zaudē tiesneša amatu.”

2011. gada 3. martā pieņemtais likums „Grozījums Saeimas vēlēšanu likumā” tika publicēts laikraksta „Latvijas Vēstnesis” 46. numurā 2011. gada 23. martā un stājās spēkā nākamajā dienā pēc izsludināšanas – 2011. gada 24. martā.

8. Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punkts noteic, ka tiesvedību lietā var izbeigt līdz sprieduma pasludināšanai ar Satversmes tiesas lēmumu, ja apstrīdētā tiesību norma ir zaudējusi spēku.

Interpretējot Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punktu, jāņem vērā, ka šī norma ir vērsta uz to, lai nodrošinātu Satversmes tiesas procesa ekonomiju un Satversmes tiesai nebūtu jātaisā spriedums lietās, kurās strīds vairs nepastāv (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2008. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2007-15-01 4. punktu*). Ja strīds vairs nepastāv, zūd Satversmes tiesas procesa jēga.

Apstrīdētā norma bija spēkā līdz 2011. gada 24. martam. Tomēr lietā apstrīdētās normas spēka zaudēšana pati par sevi ne vienmēr var būt pamats lietas izbeigšanai. Proti, lai pieņemtu lēmumu par tiesvedības izbeigšanu, ne vienmēr var aprobežoties ar Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punkta piemērošanu. Likums paredz Satversmes tiesai iespēju izbeigt tiesvedību, bet ne pienākumu to darīt. Satversmes tiesai ir jāvērtē, vai tomēr nav kādi apsvērumi, kas liecina par tiesvedības turpināšanas nepieciešamību

(sk. Satversmes tiesas 2011. gada 11. janvāra sprieduma lietā Nr. 2010-40-03 6. punktu).

Attiecībā uz gadījumu, kad spēku zaudējušas normas satversmība tiek vērtēta līdz sprieduma taisīšanas brīdim, Satversmes tiesa norādījusi, ka no tiesas procesa efektivitātes viedokļa šādās lietās spriedumam ir nozīme tikai tad, ja tam var būt noteikts atpakaļejošs spēks. Līdz ar to tiesvedība šādās lietās ir iespējama, ja izvērtējamās tiesiskās attiecības ļauj Satversmes tiesas spriedumam piešķirt atpakaļejošu spēku. Turpretim tad, ja apstrīdētās normas atcelšana no tās izdošanas vai spēkā stāšanās brīža varētu radīt, piemēram, būtisku valsts (sabiedrības) interešu aizskārumu vai apdraudējumu, tiesvedības turpināšanas lietderīgums ir izvērtējams Satversmes tiesas nolēmuma sagatavošanas laikā (sk. Satversmes tiesas 2008. gada 3. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2007-23-01 6. punktu). Konstitucionālajai tiesai likums ne vien dod pilnvaras, bet arī uzliek atbildību par to, lai tās nolēmumi sociālajā realitātē nodrošinātu tiesisko stabilitāti, skaidrību un mieru (sk. Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 35.1. punktu).

Līdz ar to Satversmes tiesai visupirms ir jāapsver, vai lietā izvērtējamās tiesiskās attiecības ļautu spriedumam piešķirt atpakaļejošu spēku.

9. Pieteikumā nav ietverts prasījums atzīt apstrīdēto normu par spēkā neesošu no tās pieņemšanas vai spēkā stāšanās brīža. Attiecībā uz šo jautājumu nav sniegts pamatojums ne pieteikumā, ne arī Saeimas atbildes rakstā.

No pieteikuma secināms, ka tas iesniegts lietā, kurā Pieteikuma iesniedzējai ir jāvērtē CVK 2010. gada 8. septembra lēmuma Nr. 52 „Par Sandras Briķes svītrošanu no 10. Saeimas deputātu kandidātu saraksta” tiesiskums. Tāpat no CVK sniegtās informācijas, kā arī pieteikuma izriet, ka pieteicēja konkrētajā administratīvajā lietā ir kandidējusi 10. Saeimas vēlēšanās no kandidātu saraksta „Kristīgi demokrātiskā savienība”. Saskaņā ar CVK mājaslapā esošo informāciju minētais kandidātu saraksts 10. Saeimas vēlēšanās saņēma 3488 balsis jeb aptuveni 0,361 procentu no kopējā valstī nodoto derīgo

vēlēšanu aplokšņu skaita. No 10. Saeimas vēlēšanās pieteiktajiem trīspadsmit kandidātu sarakstiem „Kristīgi demokrātiskā savienība” bija priekšpēdējā – divpadsmitajā vietā – attiecībā uz nodoto balsu skaitu par katru kandidātu sarakstu (sk. <http://web.cvk.lv/pub/public/29763.html>, aplūkots 2011. gada 29. martā).

Satversmes tiesa savos spriedumos vairākkārt ir vērtējusi jautājumus, kas skar gan aktīvās, gan arī pasīvās vēlēšanu tiesības. Attiecībā uz pasīvajām vēlēšanu tiesībām Satversmes 9. panta aspektā ir atzīts, ka tās demokrātiskā valstī uzskatāmas par ārkārtīgi būtiskām personas tiesībām un jebkuri izņēmumi no tām ir interpretējami šauri. Tomēr valsts ir tiesīga šīm tiesībām noteikt pamatotus un samērīgus ierobežojumus (sk. *Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta sprieduma lietā Nr. 2000-03-01 secinājumu daļas 1. punktu*). Pat konstatējot, ka tiesību norma ir nesamērīgi ierobežojusi personas aktīvās vai pasīvās vēlēšanu tiesības, Satversmes tiesa nevienam no attiecīgajiem spriedumiem nav piešķirusi atpakaļvērstu spēku un apstrīdētās normas nav atzinusi par spēkā neesošām no to pieņemšanas vai spēkā stāšanās brīža (sk. *Satversmes tiesas 2003. gada 5. marta spriedumu lietā Nr. 2002-18-01 un 2006. gada 15. jūnija spriedumu lietā Nr. 2005-13-0106*).

Vēlēšanu sistēmai jābūt stabilai, būtiskus vēlēšanu noteikumus nedrīkst bieži mainīt, un to izmaiņas ir jāpamato ar svarīgiem iemesliem. Ja tiek pieņemts lēmums par vēlēšanu noteikumu maiņu, tas jādara saprātīgā laika periodā pirms kārtējām vēlēšanām (sk. *Satversmes tiesas 2002. gada 23. septembra sprieduma lietā Nr. 2002-08-01 secinājumu daļu*). Līdz ar to vēl jo vairāk nebūtu pieļaujama tāda konstitucionālo institūciju rīcība, kas vēlēšanu noteikumu maiņai piešķirtu atpakaļvērstu spēku.

Turklāt Saeimas vēlēšanu likuma 54. pantā ietvertais tiesiskais regulējums paredz salīdzinoši īsu – septiņu dienu termiņu, kurā tiesai ir jāizskata pieteikums par CVK lēmumu, kas attiecas uz Saeimas vēlēšanu rezultātu apstiprināšanu. Tādējādi likumdevējs atzinis, ka, arī izvērtējot Saeimas vēlēšanu tiesiskumu, pēc iespējas ir samazināma jebkura nenoteiktība

attiecībā uz vēlēšanu rezultātiem. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments ir atzinis, ka Saeimas vēlēšanu likuma 51. pantā minētais pieteikums skatāms steidzamības kārtā (*sk. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2006. gada 3. novembra sprieduma lietā Nr. SA-5/2006 9. punktu www.at.gov.lv*).

Izskatāmajā lietā pieņemta ar vēlēšanu noteikumiem saistīta Satversmes tiesas sprieduma atpakaļvērsts spēks varētu izraisīt tiesisko nenoteiktību jomā, kurā būtiska ir tiesiskā stabilitāte. Izskatāmajā lietā iespējamā personas tiesību aizskārums novēršana neatsvērtu sabiedrības interesi par to, lai valstī valdītu tiesiskā stabilitāte un demokrātiski ievēlētās institūcijas turpinātu savu darbību līdz Satversmē noteiktā termiņa beigām. Līdz ar to izskatāmajā lietā Satversmes tiesa nevarētu piešķirt savam nolēmumam atpakaļvērstu spēku, tāpēc ir pamats tiesvedības izbeigšanai.

Ņemot vērā minēto un pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 2. punktu, Satversmes tiesa

nolēma:

izbeigt tiesvedību lietā Nr. 2010-68-01 „Par Saeimas vēlēšanu likuma 6. panta pirmās daļas, ciktāl tā attiecas uz tiesnesi, kurš ir pieteikts par deputāta kandidātu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam”.

Lēmums nav pārsūdzams.

Rīcības sēdes priekšsēdētājs

G. Kūtris